

ROZBOR HLÁSKOVÝ

1. Klasifikujte hlásky ve slovech: *krásně, předtím, když, stromy.*

Souhlásky podle místa tvoření, artikulujiícího orgánu, způsobu tvoření, sluchového dojmu a podle znělosti.

Samohlásky jako přední, střední, zadní, vysoké, středové, nízké; nezaokrouhlené, zaokrouhlené; krátké, dlouhé.

2. Určete druh střídání samohlásek a souhlásek a směr střídání.

Práce – prací, krok – krůček, koule – kulatý, kus – kousek, víra – věřit, vlas – vlasek, dub – doubek, rýt – rytec, lébat – letadlo, had – hadí, chodit – chodec, mírný – mírně, nosit – nošení, ovce – ovčí, utěšit – útěcha, ruka – ručka, trpký - trpce

3. Přepište foneticky:

Hanka se opalovala na louce plné lučních květin a četla u toho knihu o třech mušketýrech. Můj hoch dovede krásně zpívat a tančit tango. Jeho vyprávění mě zahřálo u srdce. S úlekem se ohlédla po troubícím autě, které předtím přehlédla.

ROZBOR LEXIKÁLNÍ

1. Rozhodněte, zda podtržená slova jsou gramatické tvary jednoho vyjmenovaného slova, nebo slova příbuzná.

A. Sysli jsou veverkovití hlodavci, nejbliže příbuzní čipmunkům a burundukům. Jsou to zemní zvířata štíhlého protáhlého těla, často jsou pestře zbarvení, buď světle kropenatí, nebo podélně pruhovaní. V Evropě a v Asii žije sysel obecný, typický hlodavec polí a kulturních stepí. Stepí východní Evropy jsou obývány system perličkovým. V severní Americe žijí kromě syslů rodu *citellus* i rody další.

B. Netopýr je jediný savec, který aktivně létá. Netopýří křídla tvoří tenká kožovitá blána, napjatá mezi prodlouženými prsty předních končetin a upínající se vzadu až na netopýrovy nohy a ocas. Netopýři jsou většinou společenští živočichové, kteří žijí v početných koloniích. V letních koloniích se zpravidla drží samice netopýra odděleně od samců a pečují o malé netopýrky.

C. Kobylky jsou obvykle zelené. Některé kladou vajíčka do půdy, jiné je ukládají do listů či lodyhy nebo je kladou v řadách na povrch rostlin. Kobylka zelená je největším evropským druhem kobylek. Hlasité kobylčiny zvuky často upoutají naši pozornost.

D. Včela medonosná je jedním z mála druhů hmyzu, které byly domestikovány. Dává člověku med a opyluje květy ovocných stromů a keřů, zeleniny, polních plodin i jiných rostlin. Ty druhy vos, které sbírají pyl, nemají na nohách pylové košíčky jako včely. (Z knihy *Od agamy po žraloka*. Praha: Artia – Albatros, 1974. Upraveno.)

2. V řadách slov a), b), c) najděte a přiřad'te k sobě gramatické tvary jednoho slova.

a) koččina, kočičí, kočička, kočičích, kočičky, kočka, kočky, koččíně, pes, pejsek, psi, psí, psímu, psovi, slepice, slípka, slípky, slepičky, slepici, zvěř, zvíře, zvířata, zvěřinec, zvířecí, zvířectvo, zvěře, zvěřince, zvířectva

b) drobný, droboučkový, drobounký, drobní, malí, malá, malé, malý, malého, maličkový, maličcí, maličkost, maličkosti, velikost, velcí, veliký, větší, nevelký, veliké, velikostí, nevelcí

c) dojdeme, dojít, odejdi, odejdu, odejít, odcházejte, odcházet, odcházím, předejít, přecházejte, přecházet, přecházíme, přejdeme, přejdeš, přejít, příchod, sejdeme, sejít, vycházet, vycházíme, vyjdi, vyjít, vzejde, vzejít, vzešel

3. a) Přiřad'te k sobě hláskové varianty jednoho slova.

učinit, křídýlko, činit, křidélko, bidélko, slaboučkový, čin, přičinit, činiti, učiniti, déšť

b) Přiřad'te k sobě slovtvorné varianty jednoho slova.

účinek, raději, slabounko, kytice, strniště, malinko, účín, kytka, slaboučko, maličko, strnisko, radši

4. Podtrhněte spojení slov, která považujete za frazeologismy.

Bílá kočka, bílá mlha, bílá vrána, černá vrána, lovit v kalných vodách, lže, jako když tiskne, držet se nad vodou, držet se zábradlí, modrá krev, modrá obloha, nosit dříví do lesa, jablko sváru, červené jablko, krokodýlí slzy, tvrdý oříšek, vlašský ořech, chytat lelky, chytat ryby

5. Rozlište podstatná jména motivovaná a nemotivovaná.

Arcilotr, brdo, dušička, exministr, hruška, jehličí, košík, křoví, náramek, pakůň, park, podhoubí, říční, spaní, tráva, úsudek, zábradlí.

podstatná jména motivovaná	
podstatná jména nemotivovaná	

6. Rozlište slova motivovaná a nemotivovaná.

Budík, čárový, čtvercový, deštník, dřevěný, jablko, kostel, kruh, kruhový, nasycený, nést, noha, okno, opěrný, otec, papírek, pero, ptačí, savec, smrk, spánek, stromek, stůl, topivo, voda, vozidlo, židle.

ROZBOR SLOVOTVORNÝ

Odvozování podstatných jmen

1. U podstatných jmen ve skupinách A – N určete:

a) základové slovo a jeho slovnědruhovou příslušnost;

b) slovtvorné kategorie (např. název prostředku, vlastností).

A. běžec, brusič, dělník, holič, kazatel, kovář, kreslíř, ladič, léčitel, letec, malíř, mluvčí, nosič, orač, pekař, pracovník, průvodce, průvodčí, rozhodčí, rytec, řidič, soudce, spisovatel, strůjce, škůdce, vedoucí, vlastník, vykonavatel, zaměstnavatel, zástupce, závodník

B. brousek, bruska, cedník, čidlo, čistička, kousátko, kráječ, letadlo, měchačka, mluvidlo/mluvidla, mluvítko, nosič, nosník, otvírač, otvírák, palivo, plavidlo, razidlo, razítko, řezačka, sluchadlo, sluchátko, stavidlo, střelivo, stupačka, šetřič (obrazovky), šidítka, šlapadlo, šroubovák, tesák, tlačítko, topivo, umyvadlo, utěrka, vrtačka, vrták, zvedák

C. doplatek, odkrojek, odlitek, odřezek, odštěpek, přeplatek, přípitek, rozsudek, splašky, výpotek, výrobek, zámotek

D. cvičení, dražba, kácení, krytí, léčba, pití, prodej, psaní, spánek, srážka, stavba, střelba, vánek, vázání, výdej

E. lov, běh, sběh, sten, závan, závěs, přívěs, přípoj, úděl, průřez, zářez, výřez, stříh, žeň, opěra, záclona

F. - balírna, cvičiště, čistírna, palírna, parkoviště, plovárna, přípravná, slévárna, střelnice, studovna, tiskárna,
- bažantnice, cihelna, cukrářství, holubník, knihařství, kotelna, lékárna, lnářství, moštárna, obilnářství, papírna, pekařství, prádelna, rybník, strojovna

G. celník, cihlář, cukrovarník, domkář, domovník, dráhař, instrumentář, klíčník, knihař, koulař, kůžkař, lékárník, lesník, nástrojář, oštěpař, plantážník, pokladník, rybář, rybníkář, silničář, soustružník, továrník, vodník, výhybkář, zahrádkář, zásobník, železničář

H. Boskovičan, Brňan, Hradečan, Plzeňan, Pražan, Tepličan, Třebíčan, Ústečan

CH. drobek, křídélko/křídýlko, kvítek, lavička, schodek, stupátko, světélko/světýlko, štěrchátko, travička, vlásek

I. barmanka, běžkyně, kartářka, knížka, lékařka, prodavačka, ředitelka, soudkyně, střihačka, věštkyně

J. bradáč, chlupáč, nosáč,okáč, ucháč, vlasáč, vousáč

K. nosatec, štrápatec, ušatec, vlasatec, vousatec, zubatec

L. bělouš, dlouhán, chudák, mladík, slepec, stařec, velikán, zelenáč

M. hornatina, mokřina, nížina, pahorkatina,plošina, pustina, rovina, sušina, vysočina

N. bledost, čern, červen, hořkost, mládí, mladost, modř, sladkost, stáří, trpkost, tvrdost, zeleň, zloba, žlut'

2. Odlište deminutiva od jiných slovtvorných kategorií (např. od názvů prostředků, přechýlených názvů apod.)

čistička, hrneček, papírek, sběračka, stromek, šlapátko, utěrka, vrtáček, vrtačka, výrobek, zlomek, zoubek

3. Proved'te slovtvornou analýzu následujících slov:

Kouzelník, strýček, okýnko, polička, pasáček, kostelík, venkovan, jablíčko, kravička, stromek

Odvozování přídavných jmen

1. Odlište přídavná jména individuálně přivlastňovací od přídavných jmen druhově přivlastňovacích.

Dětský, kočičí, koňský, krtkův, psí, ptáčkův, ředitelský, sloní, tygrův, učitelův, matčin

2. a) Určete základové slovo odvozených přídavných jmen.

balicí, bradatý, budoucí, čekací (lhůta), čekající, hnací, Jarčin, jsoucí, kočiččin, křovinatý, kulatý, lesní, ležící, listnatý, minulý, napsavší, nasycený, nepokrytý, nížinatý, odlehlý, odloučený, odstoupivší, odvykací, okenní, osamělý, pařížský, pasoucí, pečovatelský, Petrův, polabský, prací, pražský, proutěný, přinesený, purpurové, rohový, růžový, skotský, spatřivší, televizní, uspávací, váhavý, vápenatý, vejčitý, vodní, vypitý, ztvrdlý, železný

b) Roztříd'te přídavná jména z cvičení 3 a) do slovtvorných kategorií:

Přídavná jména tvořená od podstatných jmen:			
přivlastňovací		podle původu (z čeho jsou vyrobeny)	

vztahová		podle nápadného znaku	
zeměpisná		podle podobnosti (jakého jsou tvaru, barvy)	

Přídavná jména tvořená od slovesných tvarů			
od přechodníku přítomného/		od příčestí trpného	
od přechodníku minulého		od od infinitivu	
od příčestí minulého			

Odvozování sloves

1.
  - a) U sloves určete základové slovo a slovotvorný základ.
  - b) Určete hláskové alternace, ke kterým při odvozování sloves došlo.
  - c) Určete slovotvorné formanty/přípony sloves.

běhávat, bílit, blednout, bojovat, cukrovat, čárkovat, černit, červenat, čistit, děsit, filmovat, chladit, jezdit, kolkovat, kolovat, kralovat, kroužkovat, létávat, množit, mrazit, nosívat, papírovat, razítkovat, slábnout, sloužit, solit, soudcovat, spávat, stanovat, stárnout, stávkovat, šroubovat, uspávat, vařivat, vládnout, vozit, vracet

Rozbor lexikální a slovotvorný

Vaším dopisem ze dne ... jste požádal o povolení kratší pracovní doby. Posoudili jsme důvody, které jste ve své žádosti uvedl, a naše provozní možnosti a sdělujeme Vám, že s požadovaným zkrácením týdenní pracovní doby souhlasíme. Bude provedeno tak, jak jste ve své žádosti ze dne ... uvedl. Bližší dispozice Vám sdělí Váš bezprostřední vedoucí, který Vám též sdělí, jak bude kratší pracovní doba evidována. Pokud by se provozní podmínky změnila a my bychom byli nuceni tento souhlas odvolat, včas Vás o tom vyrozumíme.

1. Vyhledejte v textu slova přejatá a objasněte jejich význam.
2. Vyhledejte slovesa a utřídte je podle jejich slovotvorné stavby.
3. Vyhledejte jména dějová a určete, jak jsou utvořena.
4. Vysvětlíte po stránce slovotvorné přídavné jméno *týdenní*.

5. Naznačte morfémovou a slovotvornou stavbu slova *bezprostřední*.